

Alte Drucke

**DE VITA IV||VENTVTIS INSTI=||TVENDA, MORIBVS-||QVE
AC STVDIIS || CORRIGEN-||DIS, || Opuscula diuersorum
autorum perquam || erudita, quæ uersa pagina ...**

Gryphius, Sebastianus

Lugduni, 1541

DE STVDIO ARTIVM DICENDI, PHIL. MEL. DECLAMATIO.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150956

atque elegantiores literaturam: eamq; cum uiderem hoc
 potissimum tempore nostris sordere: breui declamatio=
 ne laudaui. Institueram equidem pro eo ac res mere=
 batur, *ἐπιλαβὴν* copiosorem. Sed cum immorari non
 liceret, malui qualicunq; oratione reuocare in uiam stu=
 diosos, quàm causam literarum, ut Græce dicam, *διὰ*
ῥῆσιν: planeq; accidit, ut cum amphora, iuxta Poë=
 tam, institui cœpisset, currente rota urceus exierit. Ve=
 rum quicquid hoc est operis, tibi, mi Simon, propter
 incredibilem amorem tuum erga meliores disciplinas, de=
 dicare uisum est, ut uel tuo exemplo nonnullos ad litera=
 rum studium inuitem. Vale. Vuitembergæ.

DE STUDIO

ARTIVM DICENDI, PHIL.
 MEL. DECLAMATIO.

VE M A D M O D V M H E *πρόδος*
 fudo dolet, nescire mortales quan=*à simili.*
 tum & Malua & Albucum ad=
 ferre commodi rebus humanis
 queant, tametsi uiles herbæ: Ita
 nos quoque non nunc primùm que=
 rimur, ignorare adulescentes, quan=
 tum momenti habeant ad solidam eruditionem parandam
 dicendi artes, quæ in speciem nihil profitentur eiusmodi
 cui uulgus applaudat, cæterum utilitate facile res huma=
 nas

nas omnes uicerint. Neq; enim usquam quidquam est in tota rerum uniuersitate, unde ad mortales ampliora commoda, quam ex hoc artium genere redeant. Sed cum earum pretium iuuentus ignoret, fit, ut plerisq; sordeant, minimeq; dignè iudicentur, quibus discendis operam nauent. Præclarum est Philosophum dici: magnificum, iurisconsultum audire: Theologico nomine, nihil hoc tempore ad uulgus plausibilis est: dicendi artium, tanquam Megarensium, nulla ratio habetur. Propterea uisum est, hoc loco ostendere, quæ res maxime nobis earum studium commendare debeant. Atq; hic mihi uel Pericleam uim optarim, dum stultam iuuentutem in uiam reuocare contendo, quæ elegantiorē literaturam partim errore contemnit, quod ad reliquas disciplinas comparandas inutilem esse censet: partim inertia, fugit. Est enim & literarum, perinde atq; aliarum bonarum rerum ea natura, ut sine summo labore nemini contingant. Notum enim illud est: Difficilia esse, quæ pulchra sunt. Quanquam qui rationem subduxerit, quantulo negotio, quantum lucrifaciat, qui commodorum magnitudinem ob oculos posuerit, hunc nullæ res quantumuis duræ, ab harum artium studio deterruerint: quas, nisi cognoris, ne dici quidem potest, quàm infeliciter reliquas disciplinas tractaturus sis. Proinde æquis animis audite, quæ me rationes adduxerint, cur elegantiorē literaturam rebus humanis planè necessariam esse iudicem. Primum, uero tam uacors est, qui non uideat nobis certa quadam loquendi ratione opus esse, qua dilucide explicemus animorum nostrorum sensa, quacumq; de re uel publice, uel priuatim

tim agendum est. Fortasse ridiculum fuerit hic disputa-
re, quam necessarius homini sermo sit. Nam qui literas
contemnunt, neutiquam uideri uolunt homini sermonem
adimere, sed orationis cultum aspernantur. Proinde quan-
tum referat, certam loquendi rationem teneri, paucis
indicabimus. Nam qui recte rem aestimare uolet, is
intelliget non ita multum interesse, mutus sis planè, an
artem ad dicendum non adhibeas. Neq; enim fieri po-
test, ut quæ sentis, sic exponas ut intelligi queant, nisi
arte loquendi facultatem & pares, & confirmes. Vsu
enim compererunt prudentes uiri, nihil esse difficilias,
quàm dilucidè ac perspicuè de re quapiam dicere. Pri-
mum enim nisi uim pondusq; uerborum dicendo tueare,
orationem tuam qui adsequetur auditor? Nam cum usu,
uelut numi, uocabula probentur, receptis utendum est:
quæ quia eloquentes homines, quasi per manus posteris
tradidere, obscuritate uacant. Superiore seculo, cum sua
sibi quisq; uerba cuderet, & peregrina Latinis misceren-
tur, eiusmodi conflatæ est oratio, quæ ne ab illius quidem
ætatis hominibus intelligi potuit: tantum abest, ut posteri-
tas adsequatur. Quis enim Scotum, aut eius farinæ alium Scotus.
scriptorem hoc tempore intelligat? Deinde, uix exercita-
tissimi præstiterint, necubi structuram orationis, ac phra-
sin uiolent: quæ si uitiata fuerit, necesse est orationem ob-
scuriorem reddi. At hic quàm multa efferunt improprie-
etià eruditi? Quoties absurdis ac ineptis metaphoris ser-
monem obscurant? Quis enim Apuleiū, & huius simias fe-
rat? Sed recte Apuleius, qui cū asinū repræsentaret, rudere Apuleius.
potius quàm loqui maluit. Postremo, ut uerba phrasinq;

satis noris, difficilimum tamen est, suo quæq; loco distribuere, alia deprimere, alia attollere: quædam breuiter astringere, aliàs euagari liberius: quædam dissimulare ac tegere, alia promere, ut tanquam inter umbras lumina extent ac emineant. Est enim eloquentia omnino amplius quiddam, quàm tumultuaria uerborum congeries. Verum uideo errore labi iuuentutem, quæ cum nesciat Eloquentiæ cum uim tum naturam, non arbitratur precium aliquod operæ fore, cur eam sibi maiore studio contentioneq; paret, & laudari à nobis professorculis putat uulgari more, quemadmodum sua unguenta solent Pharmacopola: nec optimorum prudentissimorumq; hominum autoritate commouetur, qui ad illius studium una uoce adulescentes, & communi classico inuitant.

Excursus.

Miseram hominum conditionem, quando, ut quæq; res optima est, ita longissime à conspectu nostro recessit, minimeq; agnoscitur. Nec dubitarim ego quin si oculis cerni posset Eloquentiæ dignitas, mirabiles, ut ille ait, amores sui excitaret. Sed cum casu iuuentus, non ratione uiuat, temerario quodam impetu ad ea delabitur, quæ uulgò maxime celebrantur. Quare si quis est non imprudens rerum æstimator, is apud se expendat, primum, nihil esse cuius usus latius pateat, quàm sermonis comoda. Omnis hominum societas, ratio uitæ instituendæ publicæ ac priuatim, conquirendorumq; omnium quibus uitam tuemur, denique commercia omnia sermone continentur. Deinde persuadeat sibi neminem adposite ac dilucide de ulla re dicturum esse, nisi qui arte quædam, imitationeq; optimorum & magna cura orationem

nem ea lingua qua publice utimur, formarit. Quod ubi animaduernerit, haud dubie nihil prius, nihil antiquius habebit discendis loquendi artibus. Siue enim consilio alij iuuandi sunt, siue docendi, siue tuendum est dogma aliquod, siue de iure, æquo ac bono differendum est: nihilo plus efficias, quàm ut scenis mutæ personæ solent, nisi arte elaboratam orationem attuleris, quæ res obscuras tanquam in lumine colloket. Non ignoro *Occupatio.* esse, qui elegantiam à rectè loquendi ratione separant, nec referre putant modo rem indicent, qualicunque oratione utantur. Qui si rem propius inspexissent, neutiquam adscititium & superuacaneum ab Eloquentiæ *Elegantia* professoribus fucum requiri iudicarent. Ipsa orationis *quid.* puritas, natiuaq; facies elegantia est: quam nisi tueare, non modo non uetuste aut inquinatæ, sed improprie, obscure ac inepte dixeris. Et quemadmodum in fingendis corporibus ea demum elegantia est, ubi iusta proportionem membra omnia inter se consentiunt: si quid secus facias, monstrosum erit: Ita, cum germanam orationis speciem noua compositione deformaueris, monstrosam planè ac ineptam facies. Picus in epistola qua barbaris philosophiæ scriptoribus patrocinatur ludens credo in *Adæq* argumento, & elegantiam à rectè dicendi ratione separat, & explicari res qualicunq; oratione posse censet. Huic equidem nihil succenseo, qui barbariem non magis ex animi sententia tuetur, quàm fœbrim Fauorinus laudabat. Hoc miror, esse quibus tam friuolæ argutiæ serio persuaferint, nihil referre, quomodo loquamur. An uerò rectè corpus imitabitur pictor, si

nulla ratione penicillum regat, si temere feratur manus, nec ducantur arte lineæ? Ad eum modum nec animi tui sententiam alijs ob oculos posueris, ni proprijs & illustribus uerbis apta uocum compositione iusto sententiarum ordine utare. Nam perinde atque corpora coloribus, animi sententiam oratione representamus. Quare necesse est dicendo certam aliquam imaginem arte concipi, quæ discernat inter se tanquam uulius sententiarum. Flagitium est, si quis uia ignaro, deuiam senutam monstret: At qui rectè dicendi cura uacant, quoties lectorem à uia abducunt? quoties unius uerbi abusu ludificantur? Non

2. Cor. 1

Ioan. 8
i. principiu qui
& loquor uo-
bis.

Ioannem *τινὸς ὅς τις ἔχει λαλῶν ὑμῖν?* Hoc genus extant innumera passim, ubi mediocriter etiam eruditos barbarismi sefellerunt. Adeò non quouis orationis genere lectori satisfeceris, sed cura studioq; paranda facultas est, qua animi tui sententiam perspicue aliorum oculis subijcere possis: omniaq; commode quæ res poscit, eloqui, id est eleganter dicere. Quin igitur helleborum propinamus ijs, qui uenustatem orationis fastidiunt, adeò à communi hominum sensu alienis, ut ne quidem, quid loqui sit, intelligant? Peperit elegantiam necessitas, quòd & barbara omnia incerta sunt: & quæ oratorijs ornamentis illustrata sunt, clarius percipiuntur. Nam in hunc usum

usum adhiberi schema Fabius scripsit, neq; unquam ueram speciem ab uilitate rectè diuidi sentit. In sacris libris, ut interim prophanos omittam, quid quæso desideras rhetoricorum schematum? At his opinor non usuri erant Prophetae, si nihil ad rem facere iudicassent. Videntis qua ratione uobis eloquentiae studia commendem, quod, nec exponere quæ uolumus ipsi, nec quæ à maioribus rectè scripta extant, intelligere possimus, nisi certam dicendi normam perdidicerimus. Equidem non uideo quomodo alijs hominum uice futuri sint, qui, nec quæ sentiunt, explicare, nec quod rectè dicitur, assequi queunt. Quare ut nulla sit Eloquentiae dignitas, nulla gratia: tamen ea uis est, ut non igni, non aëre, ut aiunt, non aqua pluribus in locis utamur. Quomodo enim consistant res humanae, si legum sacrarum et prophanarum patrocinium Eloquentia deferat: si nec publicis, nec priuatis consilijs oratio, quæ intelligi possit, adhibeatur: si res gestæ nullis literis ad posteros transmitti queant. Ecquod uestigium humanitatis in tali republica reliquum fuerit? Porro ab hac quantulū distabat ætas superior? quū sacrorum librorū sermonem propè nemo iam intelligeret, quotidieq; stultorum Sophistarum arbitrio figeretur ac resingerentur sacrae leges. Res gestæ illorum temporū æternis obruta tenebris iacent: nemo enim erat, qui eis literarum lumen adhibere posset. Disciplinæ omnes, dicendi genere sic obscuratae sunt, ut ne doctores quidem ipsi quid profiterentur satis compertum haberent. Digladiabantur inter se de figuris sermonis Philosophi, tanquam in tenebris Andabatae, nec quisquam à domesticis suis planè intellegeba

ligebatur. Recte ille ἀνάχαρτον παρ' ἀθηναίους σολοῖς
 κίσειν, ἀθηναίους παρὰ σοκράτους. At isti domi suae ἱσολοικίζον,
 suamq; singuli dialecton mira libertate comminifce-
 bantur. Iures eis uoluptati fuisse, non aliter atque
 Heraclito illi, ceteris mortalibus tenebras offundere.
 Iam cum minime obscurum sit, quanti nobis Eloquen-
 tiae contemptus constiterit, cur barbaricem non abomi-
 namur tanquam nocentissimam pestem? cur non magno
 consensu è scholis exhibamus? cur ipsi nobis tantisper
 inuidemus Eloquentiam, qua nihil melius, nihil amplius
 in terris hic Sol uidit? Haftenus docuimus quae cogat
 necessitas certam dicendi rationem sectari ac tueri, quae
 si quem parum mouet, ei uerò multò iustius a fini auri-

*Argumētum
 à fructu.*

culas dii addiderint, quàm Midae. Accedit huc non con-
 temnendus studiorum eloquentiae fructus, quòd earum
 artium usu, quibus eloquentia continetur, excitantur,
 erudiunturq; ingenia, ut res humanas omnes pruden-
 tius dispiciant: neq; propius umbra corpus adfectatur,
 quàm eloquentiam comitatur prudentia. De rebus hu-
 manis adhuc loquor, de sacris postea. Videbant inter se
 maiores nostri hæc duo, bene dicendi scientiam, & ani-
 mi iudicium, natura cohærere: quare & non inepti qui-

Oratio quid. dam orationem esse dixerunt, explicatam animi ratio-
 nem. Et Homerus poëta iisdem eloquentiam ac pruden-
 tiam tribuit: mitto iam alios, Vlyssi, cuius orationem hy-
 bernis niuib; comparat, utrunque uno uersiculo adscri-
 bit, cum inquit:

Σοὶ δ' ἐνὶ ψυχῇ μορφὴν ἰπέεωρ, ἐνὶ δὲ φρέσιν ἰδλαί.

Nec tempero mihi quo minus recenscam, & Latine ab
 erudito

erudito quodam expressum,

Mente ales, iuncta est facundis gratia dictis.

O diuinam sententiam, multoq; digniorem quæ iuuenilibus pectoribus solícite inseratur, quàm Delphica aliquot scita. Quid enim spectabat aliud optimus senex, quàm sic inter se copulatas esse prudentiam ac eloquentiam, ut diuelli nulla ratione possint? Atq; utinam sibi omnes adulescentes hunc uersiculum propositum putent, quorsum tanquam ad scopum omnia studia sua, rationesq; dirigant: sentiantq; sibi omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem deniq; omnem in his artibus parandis fingendam esse, quarum Homerus haud dubie eam ob causam mentionem fecit, quòd uideri omnium rerum humanarum, ut sunt, & pulcherrimas & maxime utiles uoluit. Quid in consilio fuisse censetis ueteribus Latinis, cur dicendi artes humanitatem adpellarint? cur humanitas dicta. Iudicabant illi nimirum harum disciplinarum studio, non linguam tantum expoliri, sed & feritatem, barbariemq; ingeniorum corrigi. Nam cultu perinde ac pleriq; syluestrem indolem exuunt, mansuescunt ingenia cicuranturq;. **Lectio.** Dux sunt autem causæ, cur rectè dicendi studio animi iudicium acuatur. Prior est, quòd qui ijs artibus operam dant, ad eiusmodi scriptorum exempla se comparent, necesse est, qui in maximis rebus gerendis, ac tractandis uersati summam prudentiam usu consecuti sunt: quorum commercio fit, ut nonnihil iudicij contrahant lectores, & tanquam qui in sole ambulant, colorentur. Solet enim iuuenilibus ingenijs exemplar aliquod rectè dicendi, sentiendiq; proponi, unde & uerborum uim, & ora

et orationis structuram, et explicandi figuras discant. Nam et dicendi rationem, perinde ac ceteras artes, imitatio adiuvat. Neque enim uerisimile est pingendi arti tantum ab Apelle uenustatis, gratiaeque adijci potuisse, nisi fingendorum lineamentorum rationem multo ante ostendissent ij, qui primum *μυνοχόματα*, deinde et *νατὰς ἡρώα* pinxerunt. Sic et ex optimis scriptoribus concipienda est certa quaedam et dicendi et iudicandi ratio *ἡ δὲ ἰδέα*, quam sequaris, quacunque de re differendum fuerit. Proinde qui desertos scriptores in manibus habent, secum expendant, quid in quouis potissimum mirari, laudare, imitarique deceat. Primi omnium sunt, ad quos

Qui auctores cognoscendos inuitatur iuuentus, poëtae ac historici, quos **legendi.** qui uoluptatis tantum causa, perinde atque in conuiujs cytharistris accersunt, ne illi summorum hominum estimationem grauer laedunt. Nam et prodesse illi uolueret, et bonas mentes optima potissimum delectant. Est itaque ab illis et dicendi forma petenda, et obseruandum quid de communibus rebus ferè iudicauerint. Sæpe ridere soleo Græcorum Grammaticorum uulgus, qui ad physio-

De Homero. logiam totum Homeri carmen referunt, mireque sibi placeant, cum noua Metamorphosi, belli nugatores, ex Ioue æthera, ex Iunone aërem faciunt: quæ ne per febrim quidem, unquam somniaturus erat Homerus. Quanto satius fuerat ea ostendi, quæ ille lectoribus propriè admiratio-
ἡ δὲ οὐρανός ni esse uoluit? proprietatē ac lucem in explicando, carminis *ἡ δὲ οὐρανός* cum uaria consilia, uarios casus miro ordine recenset, cum aptas occasiones nouis euentibus accommodat, quanta decori seruandi cura, quanta sit item uerborū ac figurarum

rarum copia, uarietasq; ijs locis in quibus detineri lectore uolebat. quam minime frigida sit aut ieiuna seditionis descriptio in secundo Iliados: nam & motus eius occasio- nem, & ipsum uulgi furorem, & seditiosas quorundam conciones qui multitudini frigidam, quod aiunt, suffundebant, & Thersitæ mores, morumq; argumentum, formam: duas item grauissimas eorum orationes, qui multitudinis animos sedabant, in quibus uehementior est Ulyssæa, lenior Nestorea. Bone Deus, quam perspicue, quam grauitè tractat: nec rectè dicendi archetypum facile usquam reperiās hoc loco absolutiorem, cuius elegantiam uirtutesq; omnes is demum propius cernet, qui imitari & exprimere stylo conabitur. Caue enim putes Homerum temerè à M. Cicerone planè oratorem uocari, aut inconsultè scripsisse Fabium, excellere hunc poetam oratoris omnibus uirtutibus. Iam quæ scena, res humanas uerius representauit, quàm Homeri carmen? ut fieri nequeat, quin obiter & rerum admiratione tangamur, quum dictionem consideramus. Offerunt sese ultrò spectanda morum exempla, principum uulgiq; adfectus, uaria rerum gestarum consilia, quibus nisi erudiri animos Archesilaus sensisset, nunquam amasium suum Homerum uocasset. Mihi quidem omnium quæ hominum ingenia peperere, nullum prudentius Homericò scriptum extare uidetur. Nec dubitarim adfirmare, quod Horatius censuit, Homerum, quid rectum, quid utile sit, melius Chrysippo & Crantore docere. Quæso qui potuit regum temeritas festiuus notari, quàm cum fingit somnio commotum Agamemnonem, uniuersum exercitum

Græ

Syderū nomen
clatura apud
Homerum.

Græcum in discrimen adducere? Constat enim quā ob friuolas causas nonnunquam omnia misceant principes. Quid in Achillis clypeo? non ne rerum elementa, & clarissima sydera, præterea horum positus etiam ac meatus graphice descripsit: unde postea philosophi di-
metiendi cœli rationem accepere? Nam & eodem loco circummagi Arcton inquit, nec unquam occidere, & è re-
gione illi oppositum esse Oriona: qua sententia bonam
Astronomiæ partem complexus est. Quid quod ibidem
& pacis commoda & belli ærumnas inter se confert,
cum duas urbes alteram pace florentem, alteram bello
uastam depingit? quod magis inuisum, opinor, bellum rem
perniciosissimam optimo cuiq; faceret. In pacata urbe
nuptijs locus est, exercentur iudicia, aguntur causæ, ad-
mirationi sunt oratores. In altera iugulantur liberi, si-
lent leges, mutum est forum, postremo miseranda est
omnium rerum ciuiliū uastitas. Quid cedo potuit hoc
commento excogitari prudentius? Neq; enim plures Ho-
meri locos hic attingere uisum est. Tantum hos indica-
ui, ut studiosis adulescentibus fidem facerem, bonorum
scriptorum cognitione non os tantum ac linguam, sed
pectus etiam formari. Id opinor in consilio quondam
Græcis fuit, cur Homerum familiarissime notum esse suis
hominibus uoluerint. Solon enim & Pisistratus lege con-
stituerunt, ut illius carmen ordine digereretur. Nam au-
reo illo seculo adhuc suarum partium principes esse sen-
tiebant, præstare, ne quod utile scriptum intercideret.
Nunc regium nihil est, nisi idem sit ἁπλοῦς, Mox insti-
tutum est ut à Rhapsodis seu Homeristis, publice in the-
atris

atris decantaretur Homericum poemā, ut diuino carmine iuuenum aures adfido personarent: essetq; semper in promptu rectē dicendi, iudicandiq; regula. felicissime cum Homero certauit ex Latinis Vergilius: planeq; par, nisi Vergilius. fallor, utriq; laus, siue dictionem spectes, siue sententiarum grauitatem, debetur. Quid Tragici, quā multis exemplis Tyrannorum mores & fata proposuere? Quid comœdia, nisi priuata uitæ speculum? In uniuersum quid prestare studiosis poetica possit, indicauit Fabius. Ego figurarum copiam præcipue nostræ orationi supeditare uideo, uarietateq; rerum animos tum erudire, tum delectare.

Historia iudicium formari, dicendiq; facultatem au- De historia.
geri Demosthenes censuit, cum Thucydidem adeo familiarē sibi fecit, ut octies etiam descripserit. Amavit Xenophontem Cicero. Et cum uniuersa historia πολι-
τεία quædam sit, uarias constituendarum rerum publi-
carum formas adumbrat. Nam ut hic nihil aliud dicam,
quid admirabilius est τῶν πολιτῶν collatione apud
Herodotum, ubi Persarum satrapæ alij Διμαρχία, alij
ἑλιναρχία, alij νομαρχία, probant? Quo loco uides
grauissimum scriptorem morbos omnes, uitiaq; ciuita-
tum, uelut in tabula depinxisse. Verum nemo tam impru-
dens est, qui non hoc consilio animaduertit conscri-
ptas esse historias, ut omnium humanorum officiorum
exempla tanquā in illustri posita loco cernerentur. Quæ
si nihil ad erudiendos excitandosq; mortalium animos
conducunt, quid fuit cur Scipio senserit se clarorum ui-
rorum imagines intuentem, ad uirtutem accendi?

K Oratores

Oratores. Oratores cum respublicas administrarint, & in iudicijs uersati, de iure, aequo ac bono tam multa differuerint, cōsentaneam est, pleraq; utiliter monere. Quis enim philosophia moralis locus est quem non attigerint Demosthenes ac Cicero? optimam πολιτείαν, nemo philosophorum sic ἐξέφαλλον, ac illi in actionibus suis, cum in improbos ac seditiosos ciues, tanquam ferrum, stylum stringunt: cum aduersus hostilē uim respublicas consilio muniant. Quid de pace popularius ueriusq; excogitari potuit, quam, quod in ea oratione qua legem Agraria dissuadet, Cicero dixit? Quid ciuilius ea legum praedicatione, quam ex Demosthenica oratione κατὰ ἀντιστοιχίαν Iurisconsulti in suos cōmentarios transtulere? Sed quorsum attinet hic prolixius scriptorum ἐργάσιον texere? Quin ipsi periculū facite, quis ex classicis quisq; praestet, quanta perspicuitate gratiaq; omnia explicet, quam prouidenter omnia colligat, quae ad institutum pertinent. Nisi enim ad horum imitationem te componas, prorsus desperanda est rectē dicendi iudicandiq; facultas. Superest ut indicemus & alteram causam, cur eloquentiae studijs iudicium acui statuerimus. Id uerò fit, quòd bene dicendi cura per sese uegetiorem animū reddit, ut quid in quaque re maxime conueniat, aut profit, rectius perspiciat. Nam ut corporū robur exercitio confirmari uidemus, ita fieri nequit, quin hebescant eorum animi, qui nullo ingenioso labore excitantur. Nemini dubiū est, quin multum conducat bonorum scriptorū lectio. Verum nisi ad illam scribendi dicendiq; consuetudo adceaserit, neque perspicere satis acute poteris illorum sententias ac uirtutes, neque animo

animo certam iudicandi commentandiq; regulam concipere. Propterea ad comparandam tum loquendi tum iudicandi facultatem, nihil perinde necessarium est atque Exercitium styli exercitium. Quid enim aliud uolebat Afranius, cum styli fingeret usu patre sapientiam prognatam esse, quam adfido dicendi commentandiq; studio animum experge fieri ac erudiri? Reliquit in eam sententiam, dignam memoria posteritatis uocem Anaxagoras τὸν λόγον, οὐκ ἄρα δυνάμει εἶναι, quod uidebat artes omnes usu comparari, ocioq; ingenia ferè sterilesce. Nam ut mechanicas artes experiundo discimus, neq; quisquam tam demens est, qui se mox Appellen fore confidat, ubi penicillum primum in manus acceperit: ita multo usu adsuescenda mens est, ut sese acrius in omnia intendant. Itaque tantum stylo tribuit Marcus Cicero, ut optimum & præstantissimum dicendi effectorem ac magistrum esse scripserit, solitusq; sit per otium, aliàs è Græcis Latina facere, aliàs noua cudere, aliàs declarare, qua industria & ingenij uim ac uigorē tuebatur & locupletabat faciendam. Sic enim de se ipse in Bruto, ne quid temere comminisci uidear, Nos autem non desistebamus, cum omni genere exercitationis, tum maxime stylo, nostrum illud quod erat augere quantūcūq; erat. Demosthenes aliquandiu meditandæ orationis causa se in specum quendam abdidit, feruntq; pertinacissime fraudato genio lucubrare solitum, Estq; Plutarchus autor, lucernis noctu usum adfiduis, donec quinquagesimum annum attigit. Didicerunt enim usu prudentissimi homines, quàm non uulgaris artificis sit dilucidè apteq; dicere. At ex nostris iuue-

Stylus optimus
dicendi effector.

Obiurgatio. nibus quotusquisq; uel perpetuo decennio unum aliquem uersiculum scribere instituit: plerique compendiarium uiam ad consequendam eruditionem esse censent, si quam plurima audierint aut legerint. Itaque alij totos dies sursum ac deorsum currunt, scholas omnes perreptant, preceptores passim audiunt, miranturq; non intellectos, dictata excipiunt, uncialibus literis elenchos commentariorum notant, munio illustrant. In precio sunt interpretes, qui quam plurima dictando tempus extrahunt, nec quisquam sensisse preceptorem emerit, qui ab hac consuetudine uel transuersum unguem discefferit. Rursum alij domo nusquam pedem proferunt, librisq; se tanquam pisirino cuidam addicunt, chartas uoluunt ac reuoluunt, beatos se putant, ubi quotidie magnum numerum chartarum percurrerint. An non utrique miseri uidentur, cum tanto labore, tantaq; ualetudinis iactura desipere tantum discant? Primum enim nisi stylo excitetur animus, per sese hebescit: deinde cum immodica se, uel auscultatione, uel lectione obruunt, ingeniorum aciem, si qua contigit, obtundunt. Iam & iudicii inopia fit, ut fere pessima quæque cupidissime audiant, ac legant, ne non multa peruagentur. Quos si quis ceu domum reuocatos interroget, quid hac discendi ratione sequantur: quis finis, quæ meta animo proposita sit, intelliget non aliter ac mente captos, quid agant, nescire. Nec epim uel sententias, uel sermonem scriptorum obseruant, cum imitandi cura uacent. Tantum oculis auribusq; negotium faciunt, animus interim Epimenideum quædam somnum dormit: & cum nullum certum exemplar exprimere studeant, fit

fit, ut & dicendi & iudicandi ratio deprauetur. Gratulatur sibi Demosthenes apud Athenienses dicturus, quod ipsi per sese quæ optima sint cernant. At nos styli exercitium prædicamus his qui nunquam periculum rei fecerunt, nec commodorum quæ secum hæc exercitatio adfert, uim amplitudinemq; uel per transfennam uiderunt, quo magis metuo ne parum fidei habeat oratio nostra, cum stylo tantum tribuimus. Verum si quis est non plane iniquus Musis, is apud se expendat, quæ ueteribus docendi, discendiq; ratio fuerit, qua disciplinæ omnes non tantum illustrata, sed etiam auctæ sunt. Pauci in ludis literarijs autores, sed hi optimi proponebantur, quos imitaretur iuuentus. Et quemadmodum de re rustica præceptum est ne maior fundus sit, quam qui coli probe possit, ait enim Vergilius,

Ratio docendi
discendiq; apud
ueteres.

Laudato ingentia rura,

Exiguum colito.

Sic illi cum uiderent, nec perdisce, nec exprimi posse multos feliciter, turbaq; scriptorum confundi potius, quam crudiri iuuenilia ingenia, pauciores admitterebant, quos sibi studiosi quam familiarissimos facerent. Declamabatur item adfido, scribebant alij uersus, alij solutam orationem. Et quia inter se bene dicendi studio certabant, cura sollicitudoq; iudicium acuebat. Quo instituto, cum nullum iucundius erat spectaculum, tum nihil priuatim aut publice utilius fieri potuit. Nam ex huiusmodi ludis prodire clarissimi superioribus seculis homines Græci ac Latini, pleriq; etiam Christiani, quos si imitari studerent nostri, bone Deus, quanto res humanæ magis flo-

K 3 rerent

Poetices negle-
ctum quid le-
quatur.

rerent, & sacra litera felicius tractarentur? Porro cum
ueteres tantum opera in exercendo stylo posuerint, cum
nec eruditio nec eloquentia mediocris citra hoc studium
parari queat: cum intelligi non possint, quæ ab alijs pru-
denter scripta sunt, nisi ipsi styli usu ingenia excitemus:
Sinite quæso à uobis impetrari, ut stylo nonnunquam ue-
stras uires experiamini. Rem postulo non perinde diffi-
cilem, atq; salutarē: neq; enim aliunde studijs uestris am-
plior accessio fiet. Ludos autē & uersiculos & solutam
orationē: uideo enim putidiuscule dicere, quotquot poē-
tice non attigerunt, planeq; humi repere, nec uerbo-
rum pondus, aut ullam figurarum uim tenere. Iam cum
asperas confragosasq; compositiones multo sit facili-
num in uersibus deprehendere, sit, ut qui carmen con-
dunt, de soluta oratiōis numeris rectius iudicēt. Et haud
scio an de literis omnibus actum sit, ubi poëtice fastidi-
ri cœperit. Fit enim ut ornatus splendorq; uerborum
nullo in precio sit, minore cura scribatur, oscitantius le-
gantur omnia, rerum inquirendarum studium frigeat.
Quare & Romanis temporibus poëtica contemptum,
incredibilis inscitia rerum omnium, infantiq; secuta est.
Et nuper adeo, cum nostri homines uersiculos facere
cœpissent, cum literis melioribus in gratiā rediere. Nec
uideo ego conseruari posse quidquid illud est elegantia,
quod hoc seculo restoruit, nisi exercendo stylo carmen
iuuentus meditetur. Sensit & Marcus Cicero facundiam
uersibus scribēdis ali, eamq; ob causam & sepe scripsit
se carmen, & poëtarum perstudiosum fuisse constat. Vi-
dit posteritas pleraq; eius epigrammata, extantq; hodie
loci

loci aliquod illustrium poetarum ab ipso Latinis uersibus luculentissime expositi. Plinius orator editis etiam poematis testatur hoc studio dicendi uim adiuuari. Proinde qui discendo bonas horas bene collocare uolent, ueterum exemplum imitentur, styloq; ut Quintilianus ait, *fideli & facundiam parent, & iudicium acuant.* Vehementer enim falluntur, si quid sine hac exercitatione promoturos se in literis sperant. Mare uitem citius ferat, quam eruditionem aut dicendi facultatem consequatur is, qui tanquam Mandragora sopitus, nunquam incalescit ut ingenium commentando expergescat.

Exposui quæ me rationes ad artium dicendi studium **Epilogus.**

inuitent, nempe, quod & certa dicendi ratio obseruanda sit, & harum artium usu studiosis nonnihil iudicij accedat. Quæ si quis ad se nihil pertinere sentit, is haud dubie ab omni humanitate longissime abest. Contra boni, ubi commodorum uim, quæ ad nos à sermone redeunt, contemplati fuerint, animaduertentq; & certa ratione dicendi opus esse, & his artibus ingenia cultiora reddi, uelis, ut aiunt, ac remis ad hæc studia properabunt. Verum sunt non parum multi, præsertim hoc tem-

pore qui bonorum cursum morantur, hi ad Theologicarum literarum tractationem negant dicendi artium **Confutatio.**

scientiam conducere, cœpitq; hic error, ceu contagione quadam late uagatus, plurimos, qui ne non ualde theologiciari uideantur, humaniores disciplinas omnes contemnant. Ego uero serio illos theologiciari optarim, eaq; præstare, quæ Christianam mentem decent. Nunc uideo Theologicum nomen ignauie tantum prætexi, cæterum

K 4 nihil

nihil minus esse, quàm quod profitentur. Nam dum piget elegantiam discere, seq; difficilimis scriptoribus euoluendis, exercendoq; stylo macerare (neque enim ullarum literarum cognitio sine acri studio contingit) si quando domum bene poti rediere, cantiunculam aliquam legunt, inde ubi decerpserint, quæ ad stomachum faciunt passim in conuiujs (nam ibi potissimum sapiunt) declamant, & quia uulgus adplaudit, iam uero sibi tantum non absolute Theologi uidentur, cum de grauissimis rebus obsceni homines, impuro ore, nulla religione disputent. Et cum uetet Paulus κατὰ λέξιν λόγον θεοῦ, nemo impudentius cauponatur uerbum Dei, quàm hi qui cum nec moribus, nec eruditione bonis se probare possint, uulgi fauorem impia sacrarum literarum tractatione emerentur. Quid multa? uideas eos aspernari literas nostras, quibus res bonæ honestæq; omnes, quibus pietas, quibus mores publici, imò quibus CHRISTVS ipse fabula est. In quos, si bene constitutam haberemus rempublicam, non nos oratione, sed ui magistratus animaduerneret. Quam enim crucem non meretur hi, qui ut præterea nihil peccent, exemplo suo iuuentutem à literis auocant? Quæ nisi discantur, posteritatem sumus habituri nihilo saniores superioribus seculis, cum literarum imperitia res omnes humanas ac diuina labefactasset. Quin igitur sic cogitamus, Olim cum grauissime succenseret ecclesiæ Deus, creptas esse literas, secuta est sacrarum inscitia. Nā cum nostris uerbis loqui Deus uoluerit, de sermone diuino inepte iudicauerint imperiti artifices dicendi. Porro quæ illis temporibus cæcitas mentem hominum

minum tenebat? CHRISTVM quotusquisque norat?
Imò chartæ iam obsoleuerant, quibus continebantur sacra. Articulus Parisij condebant, quos interim mundus, tanquam diuinas leges, adorabat: pium nihil erat, nisi quod illi somniassent. Et belli homines, cum literas nullas tenerent unde sapere discerent, fatuam illam sophisticen pepererunt: cœperuntq; rixari de commenticijs uerborû compositionibus, ne non rhetoricarentur, quid intersit inter hæc, Papam uidi & uidi Papam: Extatq; hodie articulus Parisiensis, Ego currit, male Latine dici, hæreticum esse, quisquis dissenferit. Satin' uidentur ultæ contumeliam literæ neglectæ? Quis enim credat cærebrum fuisse talium nugarum autoribus? Hæc uerò calamitas magna ex parte literarum inscitie imputanda est, non enim patebant sacra, tanquam interclusa uirgultis ac frondibus, unde mentis rectè erudiendæ ratio peteretur, negligebantur & disertis scriptores, qui monebant humana. Quanto tolerabilius fuerat pestilitate aut annonæ caritate plecti ecclesiam, quàm tanta amentia? Planeq; mihi persuadeo, certum esse diuinæ iræ exemplum, si quando mundo literæ eripiuntur. Nam reliquis pœnis pij quoq; non raro mulctantur. At literarû inscitiam publica comitatur impietas. Nuper uerò cum respiciere afflictos iterum cœpisset optimus Pater, essetq; red diturus nobis Euangelium, pro sua liberalitate & literas restituit, quibus Euangelij tractatio adiuuaretur. Nec magis nouum uideri debet donum linguarum Apostolis collatum, quàm quòd hæ à tanto squalore receptæ, ex tenebris plus quàm Tartareis in lucem reuo-

cata sunt. Nec in obscuro est, bonis quibusdam uiris auxilio fuisse literarum scientiam in Theologia restituenda. Primum itaque ingratiitudo fuerit, celeste donum aspernari: deinde cum beneficio literarum restituta sint sacra, impiissimum si nullam harum rationem habeamus,

Linguarum scientia quid ad sacrarum literarum cognitionem conferat.

sine quibus stare res Theologica non potest. Et ut paucis exponam, quid iudicem ad sacrarum literarum tractationem conferre linguarum scientiam, non sum in errore, ut humani ingenij industria sacra penetrari statuat. Sunt in sacris, quae nisi monstrante Deo nemo unquam cernat: nec innotescit nobis CHRISTVS, nisi doceat spiritus sanctus. Sic enim CHRISTVS ipse inquit, a spiritu se ~~separatū~~. Verum praeter prophetiam uis uerborum cognoscenda est, in quibus tanquam in sacrario quodam, diuina mysteria recondita sunt. Quid enim si non intellecta uerba magico more pronunties? non ne surdo fabulam? At de sermone iudicare nemo recte poterit, nisi qui recte dicendi rationem perdidicerit. Quid enim magis procliuē est, quam uerbo aliquo aut schemate falli? Nuper quidam ex magistris nostris cum enarraret ea quae de Melchisedec in Genesi prodita sunt: Rex salem panem ac uinum obtulit, non animaduertens, Salem loci nomen esse, multa de condimenti uis ac natura diseruit. Imposuit enim bono uiro uocum affinitas. Nam oscitantius omnia legunt, qui ingenium dicendi artibus non exercuere. Deceperunt & eruditos figurae, adeo nulla exercitatio dicendi ac scribendi satis cautos facit. Interrogabat me pridem doctus quispiam homo, ecquid sibi uellet Paulus, cum inquit, in epistola ad Timotheum

motheum: Saluatur mulier per filiorum generationem: 1. Timo. 2.
 si in fide permanserint (nam Græci, plurali numero uerbum extulere) Ego cum non haberem quod apte responderi uideretur, commentarios consulo. Ecce uobis Chrysostomum, quàm belle nugatur, cum uerbum etiam uoxi ad sobolem refert. Quod quàm non conueniat sententiæ Paulinæ, facile est iudicare. Nec uidet senex ille Synthesin esse grammaticam, cum uniuersum sexum plurali uerbo complectitur. Similia horum exempla non rara suppeditabit quotidianus scriptorum usus. Postremo quam aliam ob causam Sophistæ sacris libris ablegatis, nouum Theologiæ genus reperere, quàm quòd illorum sermonem, & differendi rationem non adsequebantur? Quorum exemplum si quem à barbarie non deterret: fustuario, non oratione castigandus est. nam si perrexerit iuuentus bonas literas contemnere, haud dubie futurum est, optimis neglectis, ut rursus sacræ bonæq; res omnes pessum eant. Fallitur enim quisquis uerbis tantum, non etiã mente barbaros fuisse Theologastros istos censet. Iam si quando Ecclesiasticum dogma tuendum fuerit, quid quæso præstabit is, qui quid sentiat, explicare non potest? An confusaneam aliquam ac Stoicam orationem adferet, in qua de uerborum interpunctione rixetur? Ab hoc, auditor cum expectarit perspicuam sacri dogmatis tractationem, perinde ac hians coruus discedet, diu frustra molestis distinctionibus fatigatus. Itaq; quos pietatis tenet studiũ, ij uel CHRISTO, uel publicæ necessitati ecclesiæ, hoc præsent officij, ut rectè loqui discant. Vocat huc etiã Paulus, cū in Corinthijs linguarũ studiũ probat, cuius

cuius autoritas merito apud uos ualere debet, quibus in ore tam multus est. Indicaui paucis quid ad literarum prophanarum ac sacrarum tractationem conducatur re-
de dicendi scientia. Nunc uestrum est cum elegantiore literatura in gratiam redire, eamq; cupide amplecti. Vi-
deo plerosq; intempestiue properare ad grauiore, ut uocant, disciplinas, quosdam ad iura discenda, ad medi-
cinam spes quæstus rapit, alij ad Theologiam contem-
dunt, prius quam robur aliquod fecerint in studio artium dicendi. Qui si suo quæque ordine adgrederentur, bone
Deus, quanto rem felicius gererent: Nunc male tentato
compendio ipsi sese morantur.

Fuit apud nos Morio quispiam, qui in heri culinam
ex more ligna ferebat, is solitus est ex infima strue, ea
reuellere, quæ moueri sine magno negotio non pote-
rant. Interrogatusq; cur id fieret, respondit, se difficili-
mam laboris partem primum confecturum, summa illa
facilius moueri: nec uidit quantum referret singula or-
dine tollere. Huius mihi persimiles uidentur, qui fastidi-
tis his artibus ad sublimia pronolant. Nam & augetur
discendi labor, & incommodius omnia tractantur, cum
nondum sint perpoliti primis rudimentis. Deum immor-
talem, quam infelicitate cecidit maioribus nostris hæc præ-
cipitantia. Nullum genus artium superioribus seculis, nõ
fæde confurcatum est, ab his qui cum elegantiores li-
teras non attigissent, in optimas quasq; & grauiissimas
disciplinas tanquam in rosas porci irruerunt. Theolo-
gia stultis & impijs quæstionibus prorsus obruta est.
Qui philosophiam professi sunt, ne nomen quidem artis
satis

fatis intellexerunt, de iure æquo ac bono fieri non potuit ut quidquam sani comminifcerentur hi qui elegantioris literaturæ rudes erant, quod & ipsum disciplina genus ex medijs humanitatis artibus deriuatum fit, & ueterum Iuriconsultorum literæ plenæ sint præcæ, ueræq; eruditionis. Neque nunc ego sermonis spurcitiem tantum in artium professoribus accuso, sed imprudentiam, à quo se uitio adserere non possunt, quorum ingenia dicendi artibus non sunt exulta. Quare non cesso uos adhortari ad elegantiae earumq; artium studium, sine quibus disciplinæ reliquæ non possunt non infelicissime tractari, quod à uobis par est ut uel publica necessitas impetret. Nam ubi disciplinas grauiiores uitiait barbaries, periclitari solent & hominum mores. Est enim multo uerius, hos comparari mores ex doctrina, quam quod Plato scripsit, ex musicorum cantibus.

DIXI.

LVGDVNI APVD SEB.

GRYPHVM, ANNO

M. D. XLI.

